

بازگشت از انقراض: کشف مجدد یک گونه سفره ماهی منقرض شده در حوضه دریایی جنوب کشور

اجرای پروژه بین المللی توسط موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور با همکاری موسسه حفاظت از محیط زیست قشم، منجر به کشف مجدد سفره ماهی پروانه ای شاخک دار *Gymnura tentaculata* در محدوده آب های ایرانی جنوب کشور گردید و جایگاه حفاظتی این گونه که در فهرست قرمز IUCN "احتمالاً منقرض شده" اعلام شده بود، به وضعیت "به شدت در معرض خطر" (CR) تغییر پیدا کرد.

جدیدترین پژوهشی که در قالب پروژه "حفاظت از کوسه ماهیان و سفره ماهیان ایران" در آب های ایرانی خلیج عمان، تنگه هرمز و خلیج فارس طی سال های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ صورت پذیرفت، منجر به کشف مجدد گونه منقرض شده سفره ماهی پروانه ای شاخک دار *Gymnura tentaculata* (Müller and Henle, 1841) گردید. این پروژه که جایزه بین المللی "آینده برای طبیعت سال ۲۰۲۱" (Future for Nature Award - 2021) را به خود اختصاص داد، نتیجه همکاری مشترک موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور (با حضور دکتر فریدون عوفی)، موسسه غیردولتی و غیرانتفاعی حفاظت از محیط زیست قشم (با حضور مهندس محسن رضایی عطاقلی پور) و دانشگاه شهید باهنر کرمان (با حضور دکتر مجید عسکری) با همکاری کارشناسان بین المللی از گروه متخصصان کوسه ماهیان - اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN-SSG) (Rima Jabado – David Ebert) بوده است.

خانواده سفره ماهیان پروانه ای (Gymnuridae) دارای حداقل ۱۲ گونه است که در آب های گرمسیری تا معتدل اقیانوس های جهان پراکنش دارند و با بدن بسیار پهنی که عرض آن بیش از یک و نیم برابر طول آن است و دم باریک و کوتاه خود به راحتی از سایر سفره ماهیان شناخته می شوند. دو گونه از این خانواده در حوضه شمال اقیانوس هند، از جمله آب های ایرانی خلیج فارس، تنگه هرمز و خلیج عمان یافت می شوند که دارای همپوشانی زیستگاهی (Sympatric) با یکدیگر هستند. گونه سفره ماهی پروانه ای دم بلند (*G. poecilura*) با پراکنش سراسری در منطقه هند – آرام غربی (Indo-West Pacific) و سفره ماهی پروانه ای شاخک دار (*G. tentaculata*) با پراکنش محدود به شمال اقیانوس هند که تنها گونه بوم زاد (Endemic) خانواده سفره ماهیان پروانه ای برای این منطقه محسوب می شود.

آخرین نمونه از گونه سفره ماهی پروانه ای شاخک دار بیش از سه دهه قبل و در سال ۱۹۸۶ از آب های پاکستان صید و گزارش شده بود و از آن به بعد علیرغم پایش های فراوان در سایر کشورهای منطقه شمال اقیانوس هند گزارشی از این گونه وجود نداشت. لذا جایگاه حفاظتی آن در ارزیابی جهانی ۲۰۱۷ کارگروه متخصصان کوسه ماهیان IUCN، در فهرست قرمز IUCN در طبقه "به شدت در معرض خطر" (CR) و به عنوان گونه احتمالاً منقرض شده نشانه گذاری (Flagged species) شده بود.

بررسی نمونه های صید ضمنی تورکشی ترال با استفاده از شناور تحقیقاتی فردوس یک و همچنین شناور های سنتی صید میگو در محدوده آب های ایرانی خلیج فارس، تنگه هرمز و خلیج عمان طی سال های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (۲۰۲۰ - ۲۰۱۹) و مقایسه مشاهدات با منابع و مستندات قدیمی و نمونه های محدود ثبت موزه ای خارج از کشور، تایید نمود که اگر چه این گونه منقرض نشده، اما جمعیت آن طی ۳۵ سال اخیر (یعنی سه نسل) در محدوده تاریخی جغرافیایی پراکنش (خلیج فارس، تنگه هرمز، خلیج عمان، دریای عرب، خلیج بنگال و احتمالاً دریای سرخ) به میزان ۸۶٪ کاهش داشته است و در حال حاضر پراکنش جغرافیایی آن تنها به حوضه دریاها جنوب ایران محدود شده است. لذا بر اساس کاهش چشمگیر

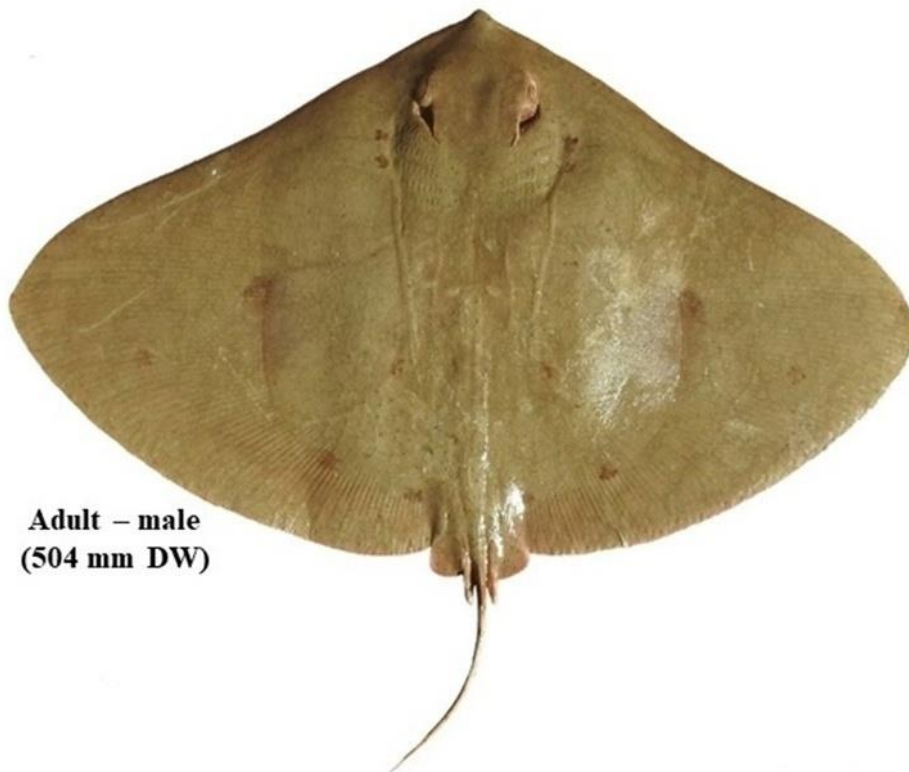
جمعیت گونه *G. tentaculata*، وضعیت حفاظتی آن در فهرست قرمز IUCN به روز رسانی شده سال ۲۰۲۱، از "کمبود داده" (DD) به طبقه "به شدت در معرض خطر" (CR) تعیین گردید. این کشف مهم به صورت یافته علمی کوتاه در نشریه:

Oryx - International Journal of Conservation, 2021 (Cambridge University)

با عنوان:

Lost and found: rediscovery of the extinct tentacled butterfly ray, *Gymnura tentaculata* in Iranian waters

به صورت دسترسی آزاد برای تمامی خوانندگان به چاپ رسید. خبر آن نیز در عرصه بین المللی و مجله New York Times منعکس گردید. همچنین یکی دیگر از دستاورد های این پژوهش، ارائه اولین شرح تفصیلی ریخت شناسی و برخی از خصوصیات جمعیتی این گونه می باشد که در مقاله ای جداگانه توسط پژوهشگران مذکور به زودی منتشر می گردد.

Adult – male
(504 mm DW)

***Gymnura tentaculata* (Müller and Henle, 1841)**
Tentacled butterfly ray
(Myliobatiformes: Gymnuridae)